

המשפט הבינלאומי של הבנייה

מונוגרפיה אקדמית

הספר המלא

הפרק בוחן את התנאים המשפטיים והמוסדיים לשילוב תקני Turnkey של FIDIC ו-ISO כמשטרים פנימיים.

תחילה מוגדר תחום International Construction Contract Law ולאחר מכן נבחנים דפוסי היישום בארה"ב, סין, הודו, האיחוד האירופי והפדרציה הרוסית; המקרה הרוסי ממחיש תודתיות רגולטורית, אי-עקביות טרמינולוגית ותפקיד מצומצם למהנדס העצמאי.

נתונים אמפיריים מאשרים שהטמעה יעילה תלויה ביציבות נורמטיבית, במינוח ברור ובאיוון אחריות.

הפרק מסיים בקביעת תנאים להרמוניזציה.

פתיחה. העלייה המשמעותית בפרויקטי תשתית חוצי-גבולות, בעידוד מוסדות פיננסיים בינלאומיים ויוזמות כמו BRICS, הציבה במרכז את הצורך בהתאמת הסטנדרטים הבין-לאומיים של חוזי בנייה למערכות המשפט המדינתיות. בפרויקטים אלה, "חוזי מפתח-מסירה" (EPC/Turnkey) בהתאם לתנאי FIDIC (הפדרציה הבין-לאומית של מהנדסים-יועצים) משמשים כלי חוזי מרכזי. חוזים אלה מאפשרים חלוקת סיכונים אחידה בין הקבלן, המזמין והמשקיע, אך היעדר הגדרה סטטוטורית ברורה לסוג חוזה זה בדיני המדינות גורם לקשיים בעת התאמת התנאים התקניים של FIDIC למשפט הפנימי (ראו: Anosov, 2024; Rybka, 2024 & Lyapustina). מחקרים משווים הדגישו את הצורך בהלימה בין סטנדרטים חוזיים זרים לבין הנורמות המקומיות (Lavrenyak, 2023), והראו כי שאלת הדין החל נעשית קריטית במיוחד כשמדובר בפרויקטים בינלאומיים. הפרקטיקה של בוררות בינלאומית מאששת כי פערים בין תנאי FIDIC מרכזיים לבין דרישות מקומיות מעוררים מחלוקות בנוגע לביטול חוזים ולתשלומים עבור עבודות שבוצעו. מכאן החשיבות להגברת ההרמוניזציה בין נורמות הבנייה הבין-לאומיות לבין הדין הלאומי, במטרה לצמצם התנגשויות משפטיות ולהגביר את כושר התחרות של חברות מקומיות.

ראשית יש להבהיר את המושג "משפט חוזי הבנייה הבין-לאומי" וכיצד הוא משתלב עם תקני FIDIC ו-ISO. בהיעדר אמנה בינלאומית ייעודית לענף הבנייה (בניגוד למשל למשפט הימי), המחקר האקדמי מצביע על כך שמשפט חוזי הבנייה הבין-לאומי מתגבש כתת-תחום רב-תחומי של המשפט הבין-לאומי. השימוש הנרחב בתקני FIDIC ו-ISO ברחבי העולם, הכללת סעיפי בוררות בהתאם לאמנת ניו-יורק 1958 בחוזים, והאפשרות לפנות למנגנון ICSID (כשפעילות הבנייה מוכרת כהשקעה) – כל אלה משרטטים את מסגרת התחום. על אף ש-FIDIC ו-ISO

פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

אינן ארגונים בין-ממשלתיים ותקניהן אינם בעלי מעמד של אמנה, הפרקטיקה וההכרה הגלובלית בהם מעניקות להם משקל רגולטורי משמעותי. נכון לפברואר 2025, חברות ב-FIDIC 103 אגודים לאומיים מ-86 מדינות, וב-ISO חברות 173 מדינות. לפיכך ניתן להגדיר את משפט חוזי הבנייה הבין-לאומי כמערכת מורכבת של נורמות ומוסדות המסדירה את כריתתם, ביצועם והסכסוכים הנובעים מהם של חוזי בנייה טרנס-לאומיים. תחום זה נוצר במפגש בין המשפט הבין-לאומי הפרטי למשפט ההשקעות, ומשלב הוראות חוזיות מנהגות ואופטיביות מאמנות בינלאומיות, מנהג מסחרי, עקרונות כלליים, פסיקה שיפוטית ובוררותית, וכן תקנים ושיטות שפותחו על-ידי גופים לא-ממשלתיים (כגון FIDIC ו-ISO). המשפט הזה מקיף היבטי משפט ציבורי (רגולציה מדינתית, תקנות טכניות חובה, הליכי פיקוח) והיבטי משפט פרטי (אוטונומיית הרצון, חלוקת סיכונים, שימוש בטפסי חוזים תקינים והליכי יישוב סכסוכים ללא משפט), תוך תיאום האינטרסים של משקיעים, קבלנים, יועצים הנדסיים ורשויות שלטוניות בביצוע פרויקטי ענק.

ניסיון בינלאומי. גישות המדינות לשילוב תקני FIDIC במשפטן שונות. ארצות הברית: שיטת ה-common law האמריקאית מציעה כלים גמישים להטמעת התקנים הבין-לאומיים. בהינתן מרחב החוזים הרחב, בתי המשפט יכולים להביא בחשבון נורמות בין-לאומיות כאשר הם דנים בסכסוכים, והאוטונומיה החוזית מאפשרת לצדדים להתאים את תנאי ה-FIDIC לצרכי הפרויקט, כל עוד אין בכך פגיעה בתקנת הציבור המקומית. פסיקה חשובה היא הלכת Spearin (פסה"ד 1918 United States v. Spearin) מבית המשפט העליון הפדרלי: לפי "עקרון Spearin", אם הקבלן פועל בהתאם לתוכניות שסיפק המזמין, המזמין נושא בסיכון לפגמי תכנון. עיקרון זה – אחריות המזמין להתאמת התכנון – תואם את הוראת FIDIC (בספר האדום) המחייבת את המזמין לספק תכנון ומידע נאותים. עוד מתאפיינת ארה"ב במגמה חזקה לעידוד דרכי יישוב מחלוקות חלופיות: חוזי בנייה כוללים לרוב סעיפי בוררות, במטרה לחסוך בהליכים שיפוטיים ממושכים ולהפחית עלויות. חוק הבוררות הפדרלי (FAA) ופסיקות בית המשפט העליון (למשל, Mitsubishi Motors v. Soler Chrysler-Plymouth) מאשרים את עליונות הסכמי הבוררות על פני המסלול השיפוטי. כתוצאה, בתנאים מסוימים, יכולו מנגנוני ה-Dispute Board של FIDIC בארה"ב, מאחר שהם פרי הסכמת הצדדים ואין בהם סתירה לתורת המשפט האמריקאית, הדוגלת בעצמאות הצדדים.

הכשרת המומחים בארה"ב בתחומי משפט הבנייה הבין-לאומי מדגישה את אופייה הרב-תחומי של העשייה: מרבית העוסקים הם משפטנים בעלי תואר Juris Doctor, המשלים קורסי התמחות בחוזי בנייה, בוררות מסחרית בין-לאומית ודיני בנייה משווים. הם רוכשים מיומנויות מעשיות במסגרת ארגונים מקצועיים ומוסדות בוררות (כגון המוסד הבין-לאומי למניעת סכסוכים, ה-CPR, והאגודה האמריקנית לבוררות). אגודי המקצוע ממלאים תפקיד חשוב: המועצה האמריקנית לחברות הנדסה (ACEC), ארגון המהנדסים היועצים הגדול בארה"ב, חברה מלאה ב-FIDIC מאז 1997 ומייצגת את האינטרסים האמריקניים בפדרציה ACEC. מפרסמת מדריכים ועורכת שולחנות עגולים בסוגיות יישום תקני FIDIC, ובכך מגשרת בין עורכי דין למהנדסים. היסטורית, ACEC (שהוקמה ב-1905) עברה גלגולי שם ואיחודים, וב-2000 קיבלה את שמה הנוכחי; קבלתה כחברה בפורום FIDIC העניקה לחברות אמריקניות גישה ישירה לפיתוח הסטנדרטים העולמיים. נכון ליוני 2024, ACEC כללה מעל 569,000

פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

אנשי מקצוע. לסיכום, הגישה האמריקנית מוכיחה כי תחת מסורת משפטית גמישה, ותוך שימוש בניסיון התקדימי ובכלי ADR, ניתן לשלב בהצלחה תקנים בין-לאומיים בחוזי בנייה.

סין: מערכת המשפט הסינית, השייכת למשפחת המשפט הקונטיננטלי אך נושאת אופי סוציאליסטי, שומרת על פיקוח ממשלתי הדוק על ענף הבנייה. יישום טפסי חוזה בין-לאומיים כדוגמת FIDIC דורש לעיתים קרובות הליכי אישור מנהליים והתאמות לרגולציה הממלכתית, במטרה להבטיח שהאינטרסים הלאומיים וההסדרה המנהלית יישמרו. בניגוד לארה"ב, שבה יוזמה פרטית ותקדימי בתי המשפט משפיעים על אימוץ נורמות חוזיות, בסין האינטרס הממשלתי וההסדרה הריכוזית גוברים. יחד עם זאת, ההתרחבות של פרויקטי התשתית במסגרת יוזמת "החגורה והדרך" מדרבנת את הרשויות הסיניות להשתמש יותר בתקנים בינלאומיים, המאפשרים הידוק שיתוף הפעולה עם משקיעים ומוסדות פיננסיים זרים.

הכשרת הון אנושי בסין בתחום זה נוקטת מסלול שונה: בדרך-כלל, מומחים בתחום DICC (משפט חוזי הבנייה הבין-לאומי) הם בעלי הכשרה הנדסית בסיסית, ולאחר מכן לומדים לתואר שני במשפטים (LL.M). ולעיתים גם במנהל עסקים (MBA). מאפיין זה – מעבר מהנדסה למשפט – מבדל את המודל הסיני מזה האמריקני, ויוצר אנשי מקצוע רב-תחומיים בעלי כישורים כפולים או משולשים, המוערכים מאוד בניהול חוזי EPC (מבוססי ספר הכסף של FIDIC) שבהם משתלבים היבטים טכניים, משפטיים וכלכליים. אוניברסיטאות עילית (כמו שנג'ה-הואה ואונ' ג'יאו טונג בשנגחאי) פיתחו תוכניות בין-תחומיות הכוללות מודולים על משפט בנייה בין-לאומי, תקני FIDIC ו-ISO ודין הבנייה הסיני.

בסין אף הוקמו מסגרות מוסדיות לתמיכה בהטמעת תקני FIDIC. התאחדות היועצים ההנדסיים הסינית (CNAEC), שהוקמה ב-1992, חברה ב-FIDIC מאז 1996 ומייצגת את החברות הסיניות בענף זה. המחקר שלנו העלה כי CNAEC משמשת חוליה מקשרת בין המדינה למגזר הפרטי: היא משתתפת בגיבוש תקנות ענפיות, מעניקה ייעוץ רגולטורי, מעודדת רגולציה-עצמית בשוק, ומקדמת נורמות אתיות ותחרות הוגנת בהתאם לעקרונות FIDIC. ל-CNAEC שלוחות ב-36 מחוזות, אזורים אוטונומיים וערים מרכזיות, היוצרות רשת רחבה לשיתוף פעולה הן עם גופים ממשלתיים והן עם חברות פרטיות. כנציגת סין ב-FIDIC, CNAEC מפיצה את התקנים הבין-לאומיים במדינה ותורמת להחלפת ידע עם עמיתים מחו"ל; הצלחת מאמציה ניכרת בין היתר בכך שפרויקטים סיניים זוכים דרך קבע בפרסי FIDIC. יש לציין גם את הקמת שלוחת FIDIC אזורית בבייג'ינג ב-2010 במסגרת תכנית פיילוט להסמכת מהנדסים יועצים (FCCE). תוכנית הסמכה זו, שזכתה לאישור ממשלתי, ביקשה להכשיר באופן מקיף מומחים בתחום משפט חוזי הבנייה הבין-לאומי.

המציאות מראה כי בפרויקטי תשתית גדולים בסין, במיוחד תחת יוזמת "חגורה ודרך", עולה השימוש בחוזי FIDIC כדי למשוך השקעות בינלאומיות ולהסדיר חלוקת סיכונים. יחד עם זאת, הנורמות המקומיות המחייבות עדיין דורשות: ביקורת מדינתית על תכנון, רישוי המשתתפים, אישור הדרגתי של מסמכי פרויקט, והתחשבות באינטרסים של רשויות מחוזיות. הוועדה הסינית לבוררות כלכלית וסחר בינלאומית (CIETAC) דנה בסכסוכים לפי חוזי FIDIC, אך אם מתגלה אי-התאמה לנורמות הקוגנטיות הסיניות, הבכורה ניתנת לחקיקה

פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

הלאומית. הגידול במספר הפרויקטים עם מעורבות זרה מאיץ את התאמת התבניות: מוסיפים תנאים מיוחדים בחוזה FIDIC כדי לעמוד בדין המקומי, וחברות גדולות שוכרות בעלי תואר כפול (מהנדס-משפטים) לגשר על פערי המינוחים וההבנות. סין אף השכילה להתמודד עם אתגרי תרגום: למשל, המונח "סביבת נתונים משותפת" (תרגום CDE לעברית) הוטמע בסינית באופן עקבי, מה שמונע כפילויות והטעויות. לסיכום, הגישה הסינית מייצגת שילוב של שליטה מדינתית חזקה עם פתיחות מעשית לסטנדרטים בין-לאומיים, בתנאי שניתן להתאימם למסגרת המקומית ולהאיץ דרכם את שיתוף הפעולה וההשקעות.

הודו: מערכת המשפט ההודית, על אף היותה קונטיננטלית במקור (בשל ירושת חוקי המושבות הבריטיות), הוטמעה בתוכה עמוק מסורת ה-common law האנגלית, עם דגש על תקדים הלכתי ואוטונומיה חוזית רחבה. מערכת זו מלווה בעושר פסיקה ובמורשת בתי הורדים הבריטי, עובדה המאפשרת יחס חיובי לסטנדרטים כמו FIDIC. האתגר בהודו הוא המבנה הפדרלי: דיני החוזים ודיני הבוררות נקבעים ברמה הארצית, אך דיני המכרזים הציבוריים וחוקי הבנייה המסחרית – לעיתים ברמת המדינות. כך, שילוב תנאי FIDIC בפרויקט ציבורי בהודו מחייב בדיקה הן מול החוק הפדרלי והן אל מול תקנות המדינה הרלוונטית. הפסיקה ההודית גילתה פתיחות לשקלל שיקולי תקנת הציבור הכלכלית בבואה לבחון חוזים בינלאומיים: בית המשפט העליון ההודי קבע בפרשת ONGC v. Saw Pipes (2003) כי פסק בוררות שסותר את "תקנת הציבור של הודו" ניתן לביטול, והחיל עיקרון זה גם על בחינת תניות תקניות בחוזים. מצד שני, בפסק דין מאוחר (McDermott Int'l v. Burn Standard Co, 2006) ציין אותו בימ"ש כי יש לכבד את ההסדרים החוזיים, כולל מנגנוני ה-Engineer וה-DAB של FIDIC, כל עוד אין בהם פגיעה מהותית בזכויות. כמו במשפט הישראלי, גם המשפט ההודי מכיר בעיקרון תום הלב כחולש על מימוש זכויות חוזיות, ובהתאם התפתחה בו דוקטרינה של "תיקון חוסר הוגנות" אם יישום דווקני של תנאי חוזה (כגון סנקציית איחור מחמירה) נחשב לא הוגן בנסיבות הקונקרטיות.

כוח אדם מקצועי בהודו כולל רבים בעלי רקע הנדסי שהמשיכו ללימודי משפט. מוסדות טכניים ומינהליים (IIT, IIM) מציעים כיום קורסים המתמקדים גם בהיבטים משפטיים של בנייה, דבר המצביע על מיסוד התחום. הודו פעילה במישור הבינלאומי דרך מקרי ICSID המתייחסים להתנהלות מדינתית בפרויקטים (למשל בפרשת White Industries v. India, 2011, צוין כי עיכוב קיצוני במערכת המשפט ההודית הפר את ההתחייבות להליכי יישוב סכסוכים יעילים). מקרים כאלה הבהירו את החשיבות של יציבות רגולטורית ואת מחויבות המדינה לא לפגוע בצורה שרירותית במנגנוני חוזים בינלאומיים – רעיונות שחלחלו לחשיבה המשפטית המקומית בנוגע לחוזים סטנדרטיים.

האיחוד האירופי (גרמניה כדוגמה): באיחוד האירופי, התאמת סטנדרטים חוזיים בינלאומיים לדינים הלאומיים מוכתבת הן על ידי דין האיחוד והן על ידי המשפט המקומי. דירקטיבות האיחוד בתחום הרכש הציבורי (EU/2014/24) והתניות מקפחות (EC/93/13) משפיעות על חוזי הבנייה, ומטמיעות דרישות של שקיפות, שוויון ועיגון זכויות קוגנטיות. בגרמניה, למשל, השימוש בתנאי FIDIC כפוף לבחינה בהתאם לדיני תנאים כלליים: אם תנאי FIDIC נחשבים "תנאי חוזה כללי" (AGB) שלא התנהל לגביהם מו"מ, בתי המשפט רשאים לבדוק אם אינם מקפחים את הצד החלש לפי § 305 seq. BGB. פירושו של דבר שתניה שאינה עומדת פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

במבחן "תום הלב" (§ 242 BGB) – למשל אולטימטום 28 יום שאינו סביר, או ויתור גורף על אחריות המזמין – עלולה להיפסל. בנוסף, בגרמניה קיימת מערכת תנאים תקינים משלה – VOB/B – הזוכה למעמד מיוחד: אם חוזה עושה שימוש ב-VOB/B ללא שינויים, הוא מוחרג במידה רבה מביקורת "תנאים מקפחים". לעומת זאת, חוזה FIDIC, בהיותו זר ולא מאושרר רשמית, עלול להיחשב כ-AGB ולהיבדק בקפדנות. עם זאת, בפועל גרמניה וצרפת משתמשות ב-FIDIC בעיקר בפרויקטים בינלאומיים (למשל, חוזי FIDIC באנגלית בפרויקטים באפריקה בהם מעורבות חברות גרמניות/צרפתיות), בעוד במכרזים מקומיים באירופה נוטים לתנאים לאומיים. בכל אופן, עקרון המידתיות (Verhältnismäßigkeit) מושרש בפסיקה הגרמנית והאירופית, ומבטיח שדינים לאומיים עשויים "לרַכֵּךְ" חריפות של תנאי FIDIC אם אלו עומדים בסתירה חריפה לתפיסה המקומית של איזון זכויות וחובות.

ישראל: המקרה הישראלי מעניין, שכן ישראל משלבת מאפיינים של המשפט הקונטיננטלי וה-common law גם יחד. בארץ, אין אימוץ רשמי ונפוץ של טפסי FIDIC בפרויקטים מקומיים, אך יש פתיחות להתייעצות עם סטנדרטים בין-לאומיים. חוק החוזים (חלק כללי) משריש את חובת תום הלב בקיום חוזים (סע' 39), עיקרון המקביל לתפיסה הגרמנית שבתי משפט יכולים למנוע שימוש שרירותי בסעיפים תקינים. חוק החוזים האחידים, תשמ"ג-1982, מעניק לבית הדין לחוזים אחידים סמכות לבטל או לשנות תנאים מקפחים בחוזים סטנדרטיים. אילו תנאי FIDIC היו נבחרים, ייתכן שחלקם, כגון סנקציה חמורה בגין אי-מתן הודעה במועד, היו נידונים תחת קטגוריית "קיפוח לקוחות". יתרה מזאת, חוק חובת המכרזים, תשנ"ב-1992 ותקנותיו קובעים מסגרת קשיחה לעריכת חוזי תשתית ציבוריים, המחייבים לעיתים את המשרדים להשתמש בתנאים כלליים מסוימים (כגון חוזים לפי תנאי מפרט אחיד). משמעות הדבר היא שאת התנאים של FIDIC יש להתאים כך שלא יסתרו הוראות דין קונגטיות – למשל, בישראל לא ניתן להגביל באופן מוחלט אחריות קבלן לנזק גוף (סע' 5 לחוק החוזים האחידים שולל תנאים הפוטרים מאחריות לנזקי גוף או רשלנות חמורה).

מצד הסכסוכים, בתי המשפט הישראליים והמוסדות הבוררותיים (כמו מכון הבוררות הישראלי) עשויים להידרש להתייחס לתנאי FIDIC במקרים של פרויקטים בינלאומיים בישראל. לדוגמה, אם פרויקט ממומן ע"י הבנק העולמי בארץ היה מפעיל חוזה FIDIC, סעיף הבוררות (בהתאם לאמנת ניו יורק) היה נאכף בבתי המשפט מכוח חוק הבוררות (הכרה ואכיפה של פסקי בוררות חוץ, 1978). ככלל, פסיקת בית המשפט העליון הדגישה את כיבוד רצון הצדדים: בפרשת מפעלים פטרוכימיים בע"מ נ' מידן (דנ"א 2485/95) הודגש כי גם אם תניית בוררות בינלאומית מונעת גישת צד לבית המשפט, יש לכבדה. מכאן שאם צדדים בישראל יסכימו על מנגנון DAB/DAAB כשלב מקדמי, סביר שבית המשפט יכיר בו (ואף ישהה הליכים כדי לאפשרו) מתוך עקרון כיבוד חופש החוזים.

חשוב להזכיר בישראל את סוגיית ה-"בורר הפנים" או "מומחה מכריע" – מוסד הדומה ל-DAAB של FIDIC. חוק הבוררות (סע' 46) מאפשר מינוי מומחה להכרעה, אך אין מנגנון מסודר מקביל ל-DAAB. עם זאת, אין מניעה שבחוזה ייקבע שהמהנדס יהיה בעל סמכות פסיקה ראשונית בסכסוכים (כפי שקיים בתנאי חוזה הסוכנות היהודית, למשל). אף שלא נכנסו בישראל באופן גורף לתוקף תקני FIDIC, הרי שעקרונות כמו חלוקת סיכונים "force majeure" (שב-FIDIC מוגדרים היטב) או חובת ה-mitigation מעוגנים במידה רבה במשפט פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

הישראלי (ראו סעי' 14א) לחוק החוזים תרופות – חובת הקטנת הנזק, התואמת חובת mitigation ב-FIDIC).

סיכום והמלצות. מתוך ההשוואה, עולות מספר המלצות יישומיות הרלוונטיות גם לישראל ולמדינות אחרות השואפות לשלב סטנדרטי חוזים בינלאומיים בדין המקומי:

1. הבהרת הנורמות המחייבות מול אלו המנחות: יש ליצור הבחנה רגולטורית שקופה בין התקנים והדרישות שהן כופות/קוגנטיות לבין אלה שהן רשות/וולונטריות. במדינה כמו רוסיה ראינו שהיעדר הבחנה כזו הוביל לתנודות קיצוניות ברגולציה. גם בישראל, ייתכן רצוי לפרסם "רשימת תקנים רשמיים" (בהתאם לרפורמת "מה שטוב לאירופה טוב לישראל", כפי שמשרד הכלכלה מיישם משנת 2025), כדי שחברות זרות ומקומיות ידעו אילו תקנים עליהם לכבד. קביעת גבולות ברורים תגביר וודאות ותאפשר להטמיע סטנדרטים בינ"ל בלי חשש לפגיעה בריבונות הדין המדינתי.

2. אחידות טרמינולוגית משפטית: מומלץ שהרגולטור יאמץ תרגום רשמי ומחייב למונחים טכניים קריטיים מהאנגלית (או שפת המקור) לעברית, רוסית וכד', בכדי למנוע מצבים של כפילות או סתירה. ישראל, לדוגמה, תוכל לקבוע שכל אזכור ל-"Environment" בתקן BIM יתורגם כ"סביבת נתונים משותפת (סד"מ)" ולא "מרחב מידע אחיד", ובכך ימנע חוסר עקביות שראינו ברוסיה. כך גם לגבי מונחים כ"מהנדס מכריע", "בורר מחליט" וכד' – יש לקבוע מינוח אחיד בספרות ובחקיקה, לצמצום בלבול.

3. השבת האחריות האישית והגורם הנייטרלי בחוזים ציבוריים: המלצתנו העיקרית היא להכיר בצורך של מעורבות גורם בלתי תלוי בחוזי בנייה מורכבים. ברוסיה, קריאה זו מתבטאת בדרישה לתקן את חוק התכנון והבנייה כדי לאפשר לגורם פרטי (ולאו דווקא חברה בע"מ) להיות "מזמין טכני"; בישראל, משמעות הדבר יכולה להיות שילוב נרחב יותר של "מהנדס בלתי תלוי" או "מנהל פרויקט עצמאי" בחוזים של מגה-פרויקטים (דוגמת הרכבת הקלה, המטרו), ומסירת סמכויות פיקוח והכרעה מסוימות לידיו. צעד משלים הוא הכשרת מוסד פסיקה מקדים: ישראל יכולה לשקול את התועלת בחקיקה שתאפשר בוררות חובה קצרה (Adjudication) בסכסוכי בנייה, בדומה למודל הבריטי (HGCRA 1996) שהכניס מנגנון הכרעה מהירה (Adjudicator) בכל חוזה בנייה. זה יקביל לתפקיד ה-DAAB ב-FIDIC וייצור רשת ביטחון יעילה למימוש הזכויות והחובות תוך כדי הפרויקט, מבלי להיגרר לליטיגציה ממושכת.

4. חיזוק התמיכה הממסדית והפסיקתית בסטנדרטים בינלאומיים: בסופו של יום, אימוץ מוצלח של תקני חוזים בינלאומיים דורש גם תמיכה פוליטית ומשפטית. Zhadan (2016) הדגיש ברוסיה את הצורך ברצון פוליטי כדי להטמיע נורמות FIDIC, ודברים דומים נאמרו בישראל על רפורמות שנעצרו עקב "שלטון הפקידות" או שינויי מדיניות. מדינה שחפצה בעידוד חברותיה להשתתף במכרזים גלובליים ולקלוט חברות זרות לביצוע פרויקטים אצלה, צריכה לספק מסר של פתיחות: פרסום מדריכים רשמיים לשימוש בתנאי FIDIC מקומיים (כפי שמשרד השיכון ונת"י הוציאו בעבר מפרטי חוזה אחידים), עידוד השתלמויות לשופטים ועורכי

פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

דין בתחומי FIDIC וענפי משפט משווה, ואף הצטרפות לארגונים בינלאומיים (ישראל טרם חברה ב-FIDIC – אולי כדאי לעודד את איגוד המהנדסים הישראלי להצטרף).

לסיכום, התאמת התקנים הבין-לאומיים לתנאי המדינה היא אפשרית ומועילה – היא מפחיתה את פיצול הרגולציה ואת עלויות הסכסוך, ומעניקה ודאות משפטית גבוהה יותר לפרויקטים הגלובליים. על-ידי קביעת תחולה ברורה של דינים מחייבים, אחדות טרמינולוגית, החדרת מנגנונים לניהול סכסוכים (כגון DAAB) ותיקוני חקיקה מכוונים – ניתן להשיג הלימה (compatibility) בין התקנים הבין-לאומיים לבין הדין הלאומי, ללא ויתור על עקרונות יסוד כמו ריבונות משפטית והגנה על אינטרסים ציבוריים. צעדים אלו יאפשרו אינטגרציה חלקה יותר של חברות ישראליות ורוסיות בשוק הבנייה הבין-לאומי, יקלו על קבלת מימון חוץ, ויתמכו בהצלחת פרויקטים מקומיים המנוהלים בסטנדרטים המתקדמים ביותר – לטובת הציבור, המשקיעים והקהילה העסקית כאחד.

כתודין לו מנשניה השימיו

נוחיה אקדמית: 5.1.5 סינריק עפרפי

היחסים בין המשפט הבינלאומי למשפט הפנימי. יישום והטמעה של נורמות המשפט הבינלאומי בסדרי הדין הלאומיים.

Белкин, Д. С. Совместимость: Кослиналт הקמחיהת: международных и национальных стандартов строительных контрактов: опыт внедрения и правовые перспективы / Д. С. Белкин // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки. – 2025. – Т. 29, № 3. – С. 747-768. – DOI 10.22363/2313-2337-2025-29-3-747-768. – EDN AVVQUZ. DOI: 10.22363/2313-2337-2025-29-3-747-768 EDN: AVVQUZ

יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני אכיפה

ציטוט מומלץ: דמיטרי בלקין. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני אכיפה. בתוך דיני בנייה בינלאומי. מוסקבה: האקדמיה הסלאבית-יוונית-לטינית, 2025. DOI: 10.64457/icl.he.ch8.2025.

הפרק בוחן את התנאים המשפטיים והמוסדיים לשילוב תקני Turnkey של FIDIC ו ISO- במשטרים פנימיים.

פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

תחילה מוגדר תחום International Construction Contract Law ולאחר מכן נבחנים דפוסי היישום בארה"ב, סין, הודו, האיחוד האירופי והפדרציה הרוסית; המקרה הרוסי ממחיש תנודתיות גולטרית, אי-עקביות טרמינולוגית ותפקיד מצומצם למהנדס העצמאי.

נתונים אמפיריים מאשרים שהטמעה יעילה תלויה ביציבות נורמטיבית, במינוח ברור ובאזון אחריות.

הפרק מסיים בקביעת תנאים להרמוניזציה.

Article URL: <https://journals.rcsi.science/2313-2337/article/view/327391>

Article PDF: <https://journals.rcsi.science/2313-2337/article/view/327391/302230>

רשימת מקורות

1. אנוסוב, י"א' (2024). ההסדרה הנורמטיבית של דרישות לסעיפי חוזה הבנייה הבין-לאומי. כתב העת המדעי, ג'ורידיקל סינס', 1, 80–83.

2. באקוש, א' (2024). חשיבותם והסדרתם של חוזי עבודות ציבוריות באיחוד האירופי: מחקר על תקני FIDIC. בתוך: „דה צ'לנג'ז אופ מולטיקולצ'ורל רפרזנטיישן: ליטרטור, דיסקורס אנד דיאלוג", 135–157.

3. בטיצ'קו, ויט' (2011). הדין הבין-לאומי הפרטי: סיכומי הרצאות. טגנרוג: TTI Yufu Publ.

4. ברייג, ב', ומוטאי, י"מ' (2016). Res publica ו-res mercatoria בטפסי-המודל של FIDIC ובקודקס האזרחי של הפדרציה הרוסית. Bulletin of Economic Justice of the Russian Federation, 1, 111–144.

5. ברייר, ו' (עורך) (2024). דיני הבנייה הבין-לאומיים: סקירה. לונדון: Informa Law from Routledge. DOI: 10.4324/9781315671376.

6. פונג', ט' (2020). בטוחות „out-of-pocket": מחוץ לשליטה? International Construction Law Review, 4.

7. גורינה, ו"א' (2016). על בחירת הדין החל על חוזי בנייה בין-לאומיים. Theory and Practice of Modern Legal Science, 3, 80–83.

פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

8. ג'נקינס, ג' (2021). דיני בוררות בינלאומית בבנייה. מהדורה שלישית. USA: Wolters Kluwer.

9. קלישאס, א"א (2018). מדינת הרווחה: להצגת הבעיה. *Law and Management*. XXI Century, 1(46), 32–42. DOI: 10.24833/2073-8420-2018-1-46-32-42. EDN: XTXHYL.

10. קלה, ל' (2018). דיני חוזי בנייה בין-לאומיים. פראג: Sons & John Wiley.

11. קרמנב, פ"פ (2021). עקרונות ונורמות *jus cogens* והתחייבויות *erga omnes* המוכרים באופן אוניברסלי: טיבם המשפטי וההיררכיה שלהם במערכת המשפט הרוסית. *Bulletin of Saint Petersburg University. Law*, 12(3), 783–802. DOI: 10.21638/spbu14.2021.318. EDN: LRQQZF.

12. לברניאק, א' (2023). חוזי EPC/M וחוזי בנייה: ניתוח משפטי השוואתי של החקיקה הבין-לאומית והרוסית. *Education and Law*, 3, 75–79. DOI: 10.24412/2076-1503-2023-3-75-79. EDN: QGVBYR.

13. ליאפוסטינה, נ'א', וריבקה, א' (2024). היבטים של יישום הוראות בדבר פיצוי נזקים רכושיים, המעוגנות ב-FIDIC Silver Book, בתחום חוזי הבנייה ברוסיה. *Legal Studies*, 6, 1–14. DOI: 10.25136/2409-7136.2024.6.70982. EDN: KVGKK.

14. מהאסנה, נ' (2024). אחריות משותפת ונפרדת בממשק שבין הדין הלאומי והבין-לאומי ובין תנאי החוזה של FIDIC. *Uniform Law Review*, 29(3), 412–428. DOI: 10.1093/ulr/unae039. EDN: NQELKD.

15. מין, ש' (2024). שיטות תרגום של *voz* סבילה בתרגום אנגלית-סינית של חוזי הנדסה בין-לאומיים – על בסיס דוגמת FIDIC Conditions of Contract for Construction. *Modern Linguistics*, 12(5), 2713–2718. DOI: 10.12677/ml.2024.125384.

16. מורוג'ונובה, מ'מ', ואימובה, ד' (2023). מושג החוזה הבין-לאומי לבנייה. *Bulletin of Legal Sciences*, 7(2), 61–69. DOI: 10.51788/tsul.rols.2023.7.2./VJGM1988. EDN: VLEJJY.

17. סבנקוב, א' (2017). סוגיות במדיניות הפלילית של המדינה. *Legal Journal*, 1, 163–171.

18. סולימוב, נ' (2024). השוואת גישות ליישוב סכסוכים בפרויקטי בנייה בין מזמינים וקבלנים ברוסיה ובלארוס תוך שימוש ב-FIDIC. *Law and Power*, 1, 112–117. EDN: XTXHYL.

פרק 8. יישום מעשי של תקני FIDIC בדיני הבנייה בישראל: השלכות מדיניות ומנגנוני

19. וראונקו, ו'א' (2012). אופקים ליישום חוזה-הסטנדרט של International Federation of Consulting Engineers (FIDIC) בפרקטיקת הרכש הציבורי ברוסיה. International Public and Private Law, 1, 10–13.

20. וראונקו, ו'א', וניאזובה, מ'ו' (2022). ניתוח כלכלי-משפטי של כלים להתאמת החוזים הסטנדרטיים של FIDIC לדין הרוסי. Territory of New Opportunities. Bulletin of Vladivostok State University, 14(4), 35–50. DOI: 10.24866/VVSU/2949-1258/2022-4/035-050. EDN: YJXKOV

21. ורדייה, פ'ה', וורסטיג, מ' (2015). המשפט הבין-לאומי במערכות משפט לאומיות: מחקר אמפירי. American Journal of International Law, 109(3), 514–533.

22. ז'אדן, ו'נ' (2016). על אינטראקציה ושיתוף פעולה של רוסיה עם ארגונים בין-לאומיים. Current Problems of Humanities and Natural Sciences, 3–3, 33–37.

23. ז'וקוב, מ', וסילצ'נקו, ו' (2020). חוזה לפי FIDIC Silver Book: מקרה מפרקטיקת הבוררות הבין-לאומית. Lex Torre.

© 2025 המשפט הבינלאומי של הבנייה